

αὐτῆς ἐπὶ μακρόν, διαφυλάττουσα πιστῶς τὰ δόγματα τοῦ διδασκάλου. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐξέθηκε ποιητικῶς αὐτὰ ὁ Λουκρήτιος, ὅστις διὰ τοῦ λαμπροῦ διδακτικοῦ ποιήματος αὐτοῦ ἐπεδίωξεν ὅ,τι καὶ ὁ Ἐπίκουρος, τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ φόβου τῶν θεῶν καὶ τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην αὐτῶν. Ἐκτοτε ζῆ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας παρὰ πολλοῖς ὡς βιοθεωρία συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ρυθμίζουσι τὸν βίον αὐτῶν ἐν τῇ πράξει. Ἡ σύγκρισις πρὸς τὴν Στοᾶν δεικνύει ὅτι ὁ ἠθικὸς ἠρωϊσμός, ὅστις ἐκεῖ βλέπει τὴν ζωὴν μόνον ὡς μέσον πρὸς ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς, ἀντικαθίσταται ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς τέχνης τῆς ζωῆς, ἥτις ἀναζητεῖ ἐν τῷ κόσμῳ τὴν προσήκουσαν ὁδὸν πρὸς γνησίαν ἀπόλαυσιν αὐτῆς. Συγχρόνως ὁμως ἐμφανίζει ἡ φιλοσοφία αὕτη τὸν κόσμον καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς ἀπόρροιαν τυφλῆς ἀνάγκης καὶ ἀσταθμῆτος τύχης, ἔνεκα τῆς ὁποίας δέον νὰ φέρεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῆς ἀδιαφορίας, ἥτις ἐμπρέπει εἰς τὸ τυφλόν, τὸ τυχαῖον καὶ τὸ ξένον πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀληθῆ φύσιν. Τοῦναντίον ἡ Στοὰ ἐπιζητεῖ νὰ γεννήσῃ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν πορείαν τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν διέπει ὁ λόγος καὶ ἡ πρόνοια.

Η ΣΚΕΨΙΣ

Ἐν τῶν μᾶλλον ἰδιορρυθμῶν φαινομένων τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη φιλοσοφίας εἶνε ὅτι καὶ ἡ Σκέψις καταβάλλεται βᾶσις τῆς βιοθεωρίας. Σκεπτικοὶ ὠνομάσθησαν τὸ πρῶτον οἱ μαθηταὶ τοῦ Πύρρωνος (365-275), ἐπειδὴ διέτριβον ἐν τῇ σκέψει, ἀρνούμενοι τὴν κτῆσιν βεβαίας γνώσεως. Ὁ Πύρρων εἶνε ὁπαδὸς τοῦ ὑποκειμενισμοῦ καὶ τῆς σχετικοκρατίας, ὡς οἱ Μεγαρικοί, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφορμᾶται. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ὡς αὕτη διε-

μορφώθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, τὰ πράγματα εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ μεταβολήν. Συνεπεία τῆς ἀδιακόπου ταύτης ροῆς εἶνε μεταβλητὰ καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ αἱ παραστάσεις ἡμῶν. Πᾶσα βεβαιότης περὶ τῆς ἀληθείας ἢ τοῦ ψεύδους αὐτῶν ἀποκλείεται. Ἐπειτα δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐμπειρίας εἶνε γνωστὸν ὅτι αἱ αἰσθήσεις ἀπατῶσι συχνὰ ἢ ὅτι παρέχουσιν ἀντιλήψεις διαφερούσας ἀλλήλων. Δὲν εἶνε λοιπὸν δυνατόν νὰ στηρίξωμεν ἐπ' αὐτῶν ἀσφαλεῖς γνώσεις. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὸν νοῦν. Διότι εἶνε φανερόν ὅτι εἰς πᾶσαν γνώμην δυνάμεθα νὰ ἀντιτάξωμεν τὴν ἀντίθετον μετ' ἐπιχειρημάτων ἰσοδυνάμων. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἀκριβῶς καθιστᾷ ἡμᾶς ἐλευθέρους ἀπὸ πάσης θεωρητικῆς προκαταλήψεως ὡς πρὸς ὅλα συλλήβδην τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα.

Ἡ ἀμφιβολία αὕτη περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως ἄγει τὸν Πύρρωνα εἰς σχετικοκρατικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἠθικῆς. Κατόπιν τῆς ἀπὸ τῆς γνώσεως παραιτήσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπολείπεται μόνον ἡ ἐγκαρτέρησις. Δέον νὰ λαμβάνη καὶ νὰ θεωρῇ τὴν ζωὴν ὡς αὕτη πραγματικῶς ἐμφανίζεται. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν καθεστηκυῖαν τάξιν, νὰ προσαρμόζεται εἰς τὰ κατὰ παράδοσιν ἦθη καὶ ἔθιμα, νὰ πιστεύη εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν καὶ νὰ ἀκολουθῇ κατὰ τὰ ἄλλα τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ὁρμάς. Οὕτω ἐξασφαλίζει τὴν ἀταραξίαν, ἣτις εἶνε ὁ μόνος σκοπὸς τοῦ σοφοῦ. Εἶνε φανερόν ὅτι κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον κατέστη καὶ ἡ Σκέψις ἠθικὴ ροπὴ ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἂν καὶ κατ' οὐσίαν αἴρει πᾶσαν ἀξίαν τῆς φιλοσοφίας ταύτης διὰ τὴν ζωὴν.

Πρὸς τὴν ἀμφιβολίαν τρέπεται καὶ ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδήμεια ὑπὸ σχολάρχην τὸν Ἀρκεσίλαον (316-241). Ἡ σκεπτικὴ αὕτη ροπὴ ὅμως φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα αὐτῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Νεωτέρας Ἀκαδημείας διὰ τοῦ Καρνεάδου (214-129). Ἡ Μέση καὶ ἡ Νεωτέρα Ἀκα-

δήμεια καταπολεμοῦσι τὸν δογματισμὸν τῆς Στοᾶς, ἀλλ' ἢ μὲν Μέση στρέφεται ἐναντίον τῆς γνωσιολογικῆς θεμελιώσεως τῆς ἠθικῆς ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν, ἢ δὲ Νεωτέρα ἐναντίον ὅλων ἐν γένει τῶν δογματικῶν προϋποθέσεων τῆς Στοᾶς. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲν δεικνύεται ὅπως ἀπίστος πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει καὶ τὸ ἀρνητικὸν στοιχεῖον. Ὁ Ἀρκεσίλαος διασειεὶ τὴν γνῶσιν, ἵνα ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν πίστιν, ὡς ἔπραξε καὶ ὁ Πλάτων. Τὴν ὑπονόμευσιν ταύτην τῆς γνώσεως συνεχίζει ὁ Καρνεάδης, ὅστις τὴν δογματικὴν γνῶσιν ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς πιθανότητος, ἀρνούμενος πᾶν κριτήριον τῆς ἀληθείας. Συγχρόνως ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα καὶ κατὰ τῆς εἰς τὴν μαντικὴν πίστεως τῶν Στωϊκῶν καὶ κατὰ τῆς ἀστρολογίας, ἀντιτάσσων εἰς τὴν στωϊκὴν περὶ εἴμαρμένης διδασκαλίαν τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Ὁ ἀγὼν ὅμως οὗτος κατὰ τῆς Στοᾶς δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Διὰ τοῦ Παναιτίου καὶ τοῦ Ποσειδωνίου κατεδείχθη ἡ συγγένεια τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν στωϊκὴν καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὁ Πλάτων πρὸς συγκρότησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν φιλοσοφίας. Τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν καὶ ὀπαδοὶ τῆς Ἀκαδημείας Οὕτω λ.χ. Ἀντίοχος ὁ ἐξ Ἀσκάλωνος ἀναλαμβάνει νὰ ἀποδείξῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ πρώτου π.Χ. αἰῶνος, ὅτι αἱ θεμελιώδεις ἰδέαι τῆς Στοᾶς ἀπαντῶσι καὶ παρὰ Πλάτωνι καὶ ὅτι ἐπομένως τὰ δύο συστήματα συμφωνοῦσι πρὸς ἄλληλα κατὰ τὰ οὐσιώδη.

Ἡ Σκέψις ἀναφαίνεται καὶ βραδύτερον, ἰδίᾳ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ δὴ ἐν τῇ πυρρωνικῇ αὐτῆς μορφῇ παρὰ τῷ *Αἰνησιδήμῳ*, καὶ τέλος ἐν τῇ σχολῇ τῶν ἐμπειρικῶν ἢ μεθδικῶν ἰατρῶν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθε Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, ἀκμάσας περὶ τὸ 200 μ.Χ. Ἡ σχολὴ αὕτη ἐφιλοτέχνησε τοὺς δέκα γνωστούς τρόπους, τοὺς ὁποίους διέδωσεν εἰς ἡμᾶς Διογένης ὁ Λαέρτιος. Θεμελιῶδες δόγμα

αὐτῆς εἶνε ἡ ἐμπειρία, ἣτις συλλέγει γεγονότα, ἀπέχουσα πάσης ὑποθέσεως περὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων καθ' ἑαυτά. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς μεθόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν κλονίζει ἡ σκέψις τὰς δογματικὰς βάσεις τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν, εἶνε ὁ κριτικὸς ἔλεγχος, τὸν ὁποῖον ἀσκεῖ ὁ Σέξτος ἐναντίον τῆς περὶ θεοῦ ἐννοίας.

Ἡ Σκέψις ἀποτελεῖ παρὰ τὴν Στοὰν καὶ τὸν Νεοπλατωνισμὸν τὸν τρίτον σημαντικὸν παράγοντα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου. Ἡ Στοὰ ἐκπροσωπεῖ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν συστηματικὴν ἐργασίαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Παρ' αὐτὴν διαθέουσι τοὺς ἀνησυχίους τούτους χρόνους δύο ἕξ ἴσου σπουδαῖα ρεύματα, ἡ ἀπόλυτος ἀμφιβολία περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως καὶ ἡ πίστις ὅτι διὰ τοῦ ἀμέσου βιώματος ἢ διὰ τῆς ἐνοράσεως δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὰς ὑπερφυσικὰς δυνάμεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων. Ἡ Σκέψις καὶ ὁ μυστικισμὸς, μονομερεῖς ἐκδηλώσεις ἢ μὲν τοῦ ἀπολλωνείου, ἢ ἄλλη τοῦ διονυσιακοῦ, ἅπερ συνυπῆρχον ἁρμονικῶς ἐν τῇ ψυχῇ τῶν φιλοσόφων τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων.

ΕΚΛΕΚΤΙΚΟΙ

*Ἦδη ἡ Μέση Στοὰ καὶ ἡ Νεωτέρα Ἀκαδήμεια δεικνύουσι τὴν ροπὴν πρὸς συνδυασμὸν τῶν οἰκείων δογμάτων μετὰ τῆς διδασκαλίας ἄλλων φιλοσοφικῶν συστημάτων. Ἡ ροπὴ ὅμως αὕτη ἐμφανίζεται πλήρης παρὰ τοῖς λεγομένοις Ἐκλεκτικοῖς, οἵτινες συναρμολογοῦσι τὰ παρὰ διαφόρων φιλοσόφων τοῦ παρελθόντος εἰλημμένα εἰς ἰδίαν κοσμοθεορίαν. Ἐνισχύθη δὲ ἡ ροπὴ αὕτη τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀνάγκης πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς μεταξὺ τῶν σχολῶν ἀντιθέσεως, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίον αὐτῶν ἀσκουμένου ἐλέγχου τῶν Σκεπτικῶν. Κύριον ἑλατήριον, ὅπερ

κινεῖ τὴν νέαν περίοδον, εἶνε ἢ θρησκευτικὴ ἀνάγκη, ἢ ζήτησις τοῦ ὑπεραισθητοῦ, τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐπικούρου οὔτε ἡ τῆς Στοᾶς ἦτο δυνατόν νὰ ἱκανοποιήσῃ. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῶν μυστηριακῶν θρησκευτῶν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ τῆς ἑξατομικεύσεως τοῦ θρησκευτικοῦ βίου ἀναφαίνονται καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ φαινόμενα, ἅπερ κεῖνται εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ θρησκείας. Εἶνε διὰ τοῦτο φυσικὸν ὅτι προτιμῶσι τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς θεοσοφίας ταύτης εἶνε ἡ διαρχία, δηλαδή ἡ μεταξὺ πνεύματος καὶ ὕλης, ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ἀντίθεσις, ἡ δαιμονολογία, ἥτις πληροῖ τὴν μεταξὺ θεοῦ καὶ κόσμου ἀπόστασιν διὰ μέσου ὄντων διαφόρων βαθμῶν, ἡ μετενσάρκωσις, ἡ νέα περὶ γνώσεως ἔννοια, ἥτις ταυτίζεται πρὸς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἐνόρασιν, καὶ τέλος ἠθικὸν ἰδανικὸν ἀπὸ τῆς προσωπικότητος τοῦ Πυθαγόρου ἀντλούμενον, τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις κατ' οὐσίαν εἶνε πλεόν ἢ ἄνθρωπος καὶ τοῦ ὁποίου ἐνσάρκωσις ἐμφανίζεται Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα ἀνευρίσκομεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ παρὰ τοῖς Ἐκλεκτικοῖς.

Εἰς τούτους ἀνήκουσι, πλὴν ἄλλων, ὁ *Κικέρων* (106-43 π.Χ.) καὶ ὁ *Πλούταρχος* (50-120 μ.Χ.). Ὁ πρῶτος συναρμολογεῖ πρὸς ἄλληλα στοιχεῖα ἐκ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, τῆς γνωσιολογίας τῆς Σκέψεως καὶ τῆς Μέσης Ἀκαδημείας καὶ ἐκ τῆς θεολογίας καὶ ἠθικῆς τῆς Στοᾶς. Ὁ δὲ Πλούταρχος συνδυάζει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πυθαγόρου πρὸς τὴν τοῦ Πλάτωνος. Οὕτω συσχετίζει τὰς ἰδέας πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ ἐκλαμβάνει αὐτὰς ὡς νοήματα ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ. Τοῦτον δὲ ὑπολαμβάνει ὡς ὄλως ὑπερβατικὸν καὶ μακρὰν τοῦ ὕλικου κόσμου. Βαθεῖα νοσταλγία πρὸς φυγὴν ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ πρὸς διατριβὴν ἐν τῷ ἐπέκεινα χαρακτηρίζουσι

τὴν φιλοσοφίαν ταύτην τοῦ Πλουτάρχου. Σπουδαῖον κέντρον τῆς θρησκευτικῆς χαρακτῆρα φερούσης κινήσεως τῶν χρόνων τούτων εἶνε ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ἐνταῦθα συντελεῖται καὶ ἡ ἀνάμειξις τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μετὰ τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας διὰ τοῦ Ἰουδαίου Φίλωνος (25 π.Χ.-50 μ.Χ.). Πιστὸς εἰς τὸν νόμον Ἰουδαῖος κινεῖται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, τουτέστι σύμφυρμα ἐκ πλατωνικῶν καὶ στωϊκῶν ἰδεῶν, εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν θρησκείαν τῆς Π.Δ. Τοῦτο ἐπιτυγχάνει ὁ Φίλων τὸ μὲν διὰ τῆς ἐκδοχῆς τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν ὡς νοημάτων ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ, τῷ Λόγῳ, καὶ ὡς ἐν τῷ κόσμῳ ἐνεργῶν δυνάμεων αὐτοῦ, τὸ δὲ διὰ τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἰδιάζοντος τρόπου ἐξηγήσεως τῆς φύσεως. Τὰ πρόσωπα τῆς Π.Δ. εἶνε μὲν ἱστορικὰ ὄντα, ἀλλὰ συγχρόνως σύμβολα καὶ ἀποκαλύψεις τῶν ἰδιοτήτων τοῦ θεοῦ, ὅπως τανάπαλιν αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἰδιότητες τοῦ θεοῦ λαμβάνουσιν αἰσθητὴν μορφήν ὡς πλατωνικαὶ ἰδέαι, ὡς ἄγγελοι, ἄνθρωποι καὶ καθ' ἕνα ὄντα. Οὕτως ὁ Φίλων δεικνύει εἰς ἡμᾶς πρῶτος τὴν ἐρμηνευτικὴν μέθοδον τῆς φιλοσοφίας τοῦ τέλους τῆς ἀρχαιότητος, τῇ βοήθειᾳ τῆς ὁποίας φύσις καὶ Γραφαὶ ἐξηγοῦνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ δὴ οὕτως, ὥστε ἡ μὲν φύσις καθίσταται σύμβολον τοῦ ὑπερβατικοῦ, ἡ δὲ Ἀγία Γραφή καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος, οἱ μῦθοι τῶν ἀρχαίων θρησκευτῶν, μνημεῖα μυστικῆς τινος πραγματικότητος. Αἱ ἰδέαι τοῦ Φίλωνος τελοῦσιν εἰς στενὴν συνάρτησιν πρὸς τὰς ἰδέας τῶν Ὀρφικῶν, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ξενοκράτους καὶ τοῦ Ποσειδωνίου. Εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἑλληνικῆς, τῆς μυστικῆς θρησκευτικότητος ἐνέβαλε καὶ τὴν Π.Δ. Εἰς τοῦτο συνίσταται πρὸ πάντων ἡ διὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους σημασία αὐτοῦ. Καὶ τὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ χρησιμεύουσιν ὡς πρὸ-

τυπα καὶ ὡς πηγὴ εἰς τὴν νεαρὰν χριστιανικὴν θεολογίαν καὶ ἐπιδρωσιν ἐπὶ πνευμάτων οἷα Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ Ὠριγένης, ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Αὐγουστῖνος. Τὸ πλεῖστον τῶν ὄρων καὶ θρησκευτικῶν ἐννοιῶν αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς γλώσσης τῆς Κ.Δ. Αἱ δὲ πραγματεῖαι αὐτοῦ, πλήρεις χωρίων καὶ νοημάτων ἀντληθέντων ἐξ ὅλης τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῶν μυστηρίων, καθιστῶσι τὰ ἔργα τοῦ Φίλωνος πολύτιμον θησαυρὸν φιλολογικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἐρευνῶν.

ΝΕΟΠΛΑΤΩΝΙΣΜΟΣ

Ἐν τῇ Σκέψει ἤδη ὑπάρχουσι τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας τῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν τόσον εἰς τοὺς Ἐκλεκτικούς ὅσον καὶ εἰς τὸν Νεοπλατωνισμόν. Οὗτος ἐγεννήθη ἐκ τῆς θρησκευτικῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἔχει κοινὴν μετὰ τῆς Μέσης Ἀκαδημείας, τῆς ἰουδαϊκῆς θεοσοφίας καὶ τῆς νέας πυθαγορείου φιλοσοφίας. Ἐνῶ δὲ πρότερον ἐθεωρεῖτο αὐθαίρετός τις συγκρητισμὸς ἑλληνικῶν καὶ ἀνατολικῶν ἰδεῶν, πειρῶνται σήμερον νὰ καταδείξωσιν ὅτι εἶνε γνήσιον προῖόν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ὅτι αἱ ρίζαι αὐτοῦ ἀνάγονται μέχρι αὐτῆς τῆς πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίας καὶ θρησκείας, αἵτινες ἀμφότεραι ἐμφανίζουσι καὶ χαρακτῆρα μυστικίζοντα. Τὰ στοιχεῖα τούτων συνέμειξαν εἰς νέαν σύνθεσιν οἱ Νεοπλατωνικοί, οἵτινες κυρίως μόνον ἐκ τῆς φύσεως τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ μυστικοῦ δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσιν. Ἡ δημιουργία τῆς συνθέσεως ταύτης εἶνε τὸ κύριον πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ 1 π.Χ. αἰῶνος. Ἡ δὲ φιλοσοφία τοῦ Πλωτίνου εἶνε τὸ τέρμα καὶ οὐχὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας,

πρὸς τὴν ὁποίαν ἀφορμὴν λαμβάνει οὗτος ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ κατὰ τὸν πρῶτον π.Χ. αἰῶνα ζῶντος Ἀντιόχου καὶ τοῦ κατὰ τὸν πρῶτον μ.Χ. αἰῶνα ἀκμάζοντος Μοδεράτου. Ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπαιτεῖ ἵνα τὸ θεῖον εἶνε συγχρόνως ὑπερβατικὸν καὶ ἐνδοκοσμικόν. Διὰ τοῦτο οὔτε ἡ πλατωνικὴ καὶ ἡ ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτήν, ἐπειδὴ τὸ θεῖον ὑπελάμβανε μόνον ὑπερβατικόν, οὔτε ἡ στωϊκὴ, ἣτις ἐδέχετο αὐτὸ μόνον ἐνδοκοσμικόν. Ὁ Νεοπλατωνισμὸς ἀποπειρᾶται νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀμφοτέρας τὰς ἀνάγκας ταύτας διὰ τῆς θεωρίας περὶ ἀπορροῆς, ἣτις στηρίζεται ἐπὶ ἰδιοτύπου τινὸς ἀντιλήψεως τῆς αἰτίας ὡς ἀχρόνου σχέσεως τῶν ὄντων πρὸς ἄλληλα. Ἡ θεωρία αὕτη τῆς ἀπορροῆς, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς λ.χ. ἐν τῷ Βραχμανισμῷ καὶ ἐν τῇ Γνώσει, διδάσκει γένεσιν τῶν ἐμψύχων καὶ ἀψύχων διὰ μέσου παραγωγῆς τοῦ κατωτέρου ἐκ τοῦ ἀνωτέρου, καὶ συγχρόνως ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τῆς συγγενείας τῶν δι' ἀπορροῆς γεννηθέντων ὄντων πρὸς ἐνιαίαν τινὰ καὶ ἀναλλοίωτον ἀρχήν. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ἡ ἀντίθεσις τῆς ἀπορροῆς πρὸς τὴν δημιουργίαν. Ἡ τελευταία αὕτη ἀποκλείει τὴν συγγένειαν καὶ ἅμα ἐξαίρει τὴν προσωπικὴν βούλησιν τοῦ δημιουργοῦ. Τὴν ἀπορροὴν τουναντίον ἐκλαμβάνουσιν ὡς κατὰ φυσικοὺς νόμους χωροῦσαν, τρόπον τινὰ ὡς φυσικὸν φαινόμενον κατ' ἀνάγκην τελούμενον. Ὡς αἱ ἀκτῖνες ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ φωτός, οὕτω καὶ τὰ ὄντα ἐκ τῆς πρώτης ἐκείνης ἀρχῆς καὶ δὴ μετ' αὐξούσης ἀπομακρύνσεως ἀπ' αὐτῆς, ὡς αἱ ἀκτῖνες ἐκ τῆς φωτεινῆς αὐτῶν πηγῆς. Κατὰ ταῦτα ἡ περὶ ἀπορροῆς θεωρία διακρίνεται καὶ ἀπὸ τῆς πανθειᾶς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ θεῖον ἐνοικεῖ ἰσομερῶς ἐν πᾶσι, καὶ ἀπὸ τῆς ἐξελίξεως, ἣτις εἶνε ἄνοδος ἀπὸ τοῦ κατωτέρου πρὸς τὸ ἀνώτερον. Μετὰ τῆς τοιαύτης δὲ περὶ ἀπορροῆς διδασκαλίας συν-

δέεται συνήθως καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀτελεστερῶν μερῶν εἰς τὴν τελείαν αὐτῶν κοινήν ἀρχήν.

Τὰ ὄντα ἐξαρτῶνται μὲν κατὰ τὸν Νεοπλατωνισμὸν ἐκ τοῦ θεοῦ, δύνανται ὅμως νὰ ἄρῳσι τὴν ἐξάρτησιν ταύτην ἐνούμενα μετὰ τῆς πρώτης ταύτης ἀρχῆς αὐτῶν· καὶ ὁ μὲν ὁ θεὸς οὐδενὸς δέεται, ἀλλὰ τὰ ὄντα δύνανται νὰ ἀπολυτρώσωσιν ἑαυτὰ διὰ τῆς μετ' αὐτοῦ ἐνώσεως. Εἶνε δὲ ὁ θεὸς πανταχοῦ καὶ οὐδαμοῦ, διότι εἶνε μὲν ἐνδοκοσμικὸς καὶ ἔμμονος διὰ τῆς δυνάμεώς του, ἀλλὰ ὑπερβατικὸς κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύεται τὸ σύμπαν, ὡς βαθμολογικὴ τις σειρὰ δημιουργικῶν δυνάμεων, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ἐνὸς ἀρχομένη καταλήγει εἰς τὴν ὕλην ὡς τελευταῖον ἐνέργημα τοῦ θεοῦ. Μεταξὺ θεοῦ καὶ ὕλης ὑπάρχουσι τρεῖς θεμελιώδεις δυνάμεις, τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φύσις.

Ὁ θεὸς χαρακτηρίζεται ὡς τὸ Ἐν, ὡς ἡ ἀρχὴ παντὸς τοῦ εἶναι, καὶ ἅμα ὡς τὸ ἀγαθόν, ὡς ἡ πηγὴ πασῶν τῶν ἀξιῶν. Ἀκατάληπτος καὶ ἀσύλληπτος ὑπὸ τοῦ νοῦ, μόνον δι' ἀρνητικῶν γνωρισμάτων εἶνε δυνατὸν νὰ περιγραφῆ. Εἶνε ἀρχή, οὐχὶ πρόσωπον, ἡ δὲ δημιουργικὴ του ἐνέργεια εἶνε αὐτομάτως ἀκολουθοῦν ἀποτέλεσμα τῆς τελειότητος αὐτοῦ, τ.ἔ. δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς νοήσεως, ἢ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ. Τὸ καθολικὸν πνεῦμα τοῦ παντὸς ἐκπηγάζει ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Ἐνὸς καὶ ὀνομάζεται δεύτερος θεός. Εἶνε τὸ πρῶτον νοοῦν καὶ ἅμα τὸ πρῶτον νοούμενον ὄν. Περιλαμβάνει δὲ ἐν ἑαυτῷ τὰς ἰδέας, ἢ τὰ πρωτότυπα ὅλων τῶν ὄντων τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἅπερ νοεῖ ὅλα ὁμοῦ ἐν ἐκάστη στιγμῇ δι' ἀχρόνου τινὸς ἐνοράσεως. Ἡ καθολικὴ ψυχὴ τοῦ παντὸς εἶνε ὁ τρίτος θεός, προερχομένη ἐκ τοῦ πνεύματος τούτου. Κύριον αὐτῆς γνώρισμα εἶνε ὄχι ἡ ἐνόρασις, ἀλλ' ἡ κατὰ λόγον χωροῦσα νόησις. Διὰ τοῦτο ἡ διὰ συλλογισμῶν καὶ βαθμηδὸν χωροῦσα προσοικείωσις τῶν ἀντικειμένων αὐτῆς γεννᾷ τὸν

χρόνον καὶ τὸν χῶρον. Ἡ κατωτάτη τῶν πνευματικῶν δυνάμεων εἶνε ἡ φύσις, ἣτις ἐνοικεῖ εἰς πάντα τὰ ὄργανικὰ καὶ ἀνόργανα ὄντα. Ταύτην χαρακτηρίζει βαθμὸς συνειδήσεως, ἣτις ὑπολείπεται τῆς κατὰ λόγον νοήσεως. Μετὰ τὴν φύσιν τέλος ἀκολουθεῖ ἡ ὕλη, ἣτις ὑπόκειται βάσις παντός τοῦ σωματικοῦ κόσμου. Ἐν αὐτῇ ἐξαντλεῖται τὸ ρεῦμα τῆς ἐκ τοῦ Ἐνὸς ἀναβλυζούσης δημιουργικῆς δυνάμεως. Οὕτω ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον ὄριον τοῦ εἶναι, καὶ ὡς τοιοῦτο κέκτηται τὸν ἐλάχιστον βαθμὸν πραγματικότητος.

Μεταξὺ τῶν κατηγοριῶν τῆς πραγματικότητος καὶ τῶν κατηγοριῶν τῆς ἀξίας ὑφίσταται ἀκριβῆς ἀντιστοιχία. Τὸ Ἐν ταυτίζεται πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ ὕλη ἔχει στενὴν συνάρτησιν μετὰ τοῦ κακοῦ. Ἐντεῦθεν ἀκολουθοῦσι δύο τινά. Πρῶτον ὅτι τὸ κακὸν δὲν νοεῖται ὡς τι θετικόν, ἀλλ' ἀρνητικῶς μόνον ὡς ἀπουσία τοῦ ἀγαθοῦ. Δεύτερον ὅτι τὸ ἠθικὸν ἰδανικὸν εἶνε ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς ἀμυδρᾶς ζωῆς τοῦ σωματικοῦ κόσμου καὶ ἡ ἐπιστροφή εἰς τὸ Ἐν διὰ τῆς ἐνώσεως ἢ τῆς συγχωνεύσεως μετ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος, ὡς μικρόκοσμος τις ἐγκλείει ἐν ἑαυτῷ ἐν λανθανούσῃ καταστάσει πάσας τὰς θεμελιώδεις πνευματικὰς δυνάμεις, δύναται νὰ ἐνωθῇ διὰ τῆς ἐνοράσεως μετὰ τοῦ καθολικοῦ πνεύματος τοῦ παντός, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ μετὰ τοῦ Ἐνὸς διὰ τῆς ἐκστάσεως, ἣτις εἶνε ἐπακολούθημα οὐχὶ τῆς θείας χάριτος, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἰδίας ψυχῆς. Τῇ βοηθείᾳ αὐτῆς ὑψοῦται μέχρι τοῦ Ἐνὸς καὶ συγχωνεύεται μετ' αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία εἶνε ἀφθαρτος καὶ διανύει αἰώνιον ἢ καὶ κατὰ τινὰς τῶν Νεοπλατωνικῶν περιορισμένον κύκλον μετενσαρκώσεων, τὸ εἶδος τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐκάστοτε ἐπιτευχθέντος βαθμοῦ τῆς καθαρότητος.

Οὕτως ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας τερματίζεται διὰ τῆς μονομεροῦς τροπῆς εἰς τὸν μυστικισμόν,

ὅστις ἀποτελεῖ ἀνέκαθεν τὴν ἐτέραν τῶν βασικῶν ροπῶν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ φύσις αὐτοῦ ἔγκειται εἰς τὴν ἄρσιν τῆς διακρίσεως, ἣτις χωρίζει τὸ ὑποκείμενον ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου. Συνεπεία ταύτης ὁ ἄνθρωπος βιοῖ ἑαυτὸν ἐντὸς τῶν ὄντων καὶ τὰ ὄντα ἐν ἑαυτῷ. Μεταξὺ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἀνακαλύπτει οὐσιώδη συγγένειαν καὶ προσκτᾶται τὴν συνείδησιν τῆς ἐνότητος μεταξὺ Ἐγὼ καὶ Μὴ Ἐγὼ. Ἄνθρωπος καὶ κόσμος, μικρόκοσμος καὶ μακρόκοσμος δὲν ἀντιστοιχοῦσιν ἀπλῶς ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον, ἀλλ' εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ἡ μεταξὺ Ἐγὼ καὶ Σὺ ἀντίθεσις αἴρεται καὶ τὸ «Σὺ εἶμαι» τοῦ Ἰνδικοῦ μυστικισμοῦ γίνεται γνῶρισμα παντὸς μυστικισμοῦ καθόλου. Ὡς δὲ ἡ μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ἀντικειμένων διαφορὰ, οὕτω ἐξαφανίζεται καὶ ἡ μεταξὺ θεοῦ καὶ κόσμου. Ὁ θεὸς εἶνε ἐν πᾶσι καὶ τὰ πάντα εἶνε ἐν αὐτῷ. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ λέγει ὁ Ἐκκαρτ: «Ὁ ὀφθαλμὸς διὰ τοῦ ὁποίου βλέπω τὸν θεὸν εἶνε ὁ αὐτὸς ὀφθαλμὸς, διὰ τοῦ ὁποίου μὲ βλέπει ὁ θεός. Ὁ ὀφθαλμὸς μου καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεοῦ εἶνε εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὀφθαλμὸς, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, μία γνῶσις καὶ μία ἀγάπη». Ἀλλ' εἶνε φανερόν ὅτι ὁ θεὸς γίνεται τὰ πάντα ἐν πᾶσι, ἐπειδὴ αἴρονται πάντα τὰ ἐν αὐτῷ γνωρίσματα. Ταυτίζεται οὕτω πρὸς τὴν γενικωτάτην καὶ ὑψίστην ἔννοιαν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ πρὸς ἔννοιαν κενὴν παντὸς περιεχομένου, πρὸς τὸ καθαρόν Μηδέν, ὡς ὀνομάζουσιν αὐτὸν ἀκόμη καὶ χριστιανοὶ Μυστικισταί.

ΑΙ ΝΕΟΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΣΧΟΛΑΙ

Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ διακρίνονται εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ρώμης, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ Πλωτῖνος καὶ ὁ Πορφύριος, εἰς τὴν Συριακὴν σχολὴν, τῆς ὁποίας προῖ-

σταται ὁ Πορφύριος, καὶ εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἀθηναίων, τῆς ὁποίας ἰδρυτὴς ἐχρημάτισεν ὁ Πρόκλος.

Ὁ Πλωτῖνος (205-270) ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁδηγηθεὶς εἰς τὸν Πλάτωνα ὑπὸ τοῦ Ἀμμωνίου Σακκά. Ἀφοῦ μετέσχε τῆς κατὰ τῶν Περσῶν στρατείας τοῦ Γαρδιανοῦ, ἵνα γνωρίσῃ τὴν φιλοσοφίαν τῆς Ἀνατολῆς, διέτριψεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὁπόθεν μετέβη τῷ 244 εἰς Ρώμην. Ἐνταῦθα συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὸν μέγα πλῆθος μαθητῶν, ἀσχολούμενος περὶ τὴν φιλοσοφικὴν τούτων κατάρτισιν καὶ περὶ τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν, τιμώμενος ὡς σύμβουλος καὶ καθοδηγὸς τῶν ψυχῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Γαλλικὸς ἐπικαλεῖται τὴν ἀρωγὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν ἡθῶν καὶ πρὸς ἀγωγὴν τῆς νεολαίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσχεδίασεν ὁ Πλωτῖνος τὴν ἴδρυσιν τῆς Πλατωνοπόλεως ἐν Καμπανίᾳ, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔδει νὰ ζῶσι κατὰ τοὺς «Νόμους» τοῦ μεγάλου διδασκάλου. Ἀλλ' ἡ δολοφονία τοῦ ἡγεμόνος ἔματαίωσε τὰ σχέδια ταῦτα. Ὁ Πλωτῖνος κατέχει ὀλόκληρον τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιότητος. Παρὰ ταῦτα προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖ τὴν πέρα ταύτης κειμένην ὑψηλοτέραν γνῶσιν καὶ τὴν ἄμεσον θεωρίαν τοῦ αἰωνίου. Τὸ πρὸς ταύτην χρήσιμον παραλαμβάνει κυρίως ἐκ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς Στοᾶς, παρ' ἧς ἔχει καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ Λόγου. Σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας εἶνε κατὰ τὸν Πλωτῖνον ἡ ἀναγωγὴ εἰς τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς γνώσεως. Τὴν ἀναγωγὴν ταύτην ἐπιτυγχάνει ὁ φιλόσοφος διὰ δύο ὁδῶν, κατωτέρας καὶ ἀνωτέρας. Ἡ ἐκ τῶν κάτω ὁδός, ἣτις εἶνε καὶ ἡ κατωτέρα, χωρεῖ διὰ τῆς σπουδῆς τῆς μουσικῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Πλωτῖνος νοεῖ κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν Πυθαγορείων ὡς ἀρμονίαν διαθέουσαν τὸν κόσμον, εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ φιλοσοφικοῦ ἔρωτος καὶ δι' αὐτοῦ

πάλιν εἰς τὴν διαλεκτικὴν, ἣτις χρησιμεύει πρὸς τὴν κυρίως φιλοσοφικὴν γνῶσιν. Ἡ ἀνωτέρα ὁδὸς ἀρχίζει ἐκεῖ, ὅπου ἡ διαλεκτικὴ δὲν εἶνε ἱκανὴ πλέον νὰ εἰσδύσῃ, καὶ ὁδηγεῖ πέρα τῆς περιοχῆς τῆς γνώσεως, εἰς τὴν ἔνωσιν, ἣτις εἶνε μακρὰν πάσης ἐπιστήμης. Ἐπὶ τοῦ βιώματος τούτου τῆς μυστικῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ θείου στηριζόμενος ὁ Πλωτῖνος πειρᾶται νὰ συγκροτήσῃ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα αὐτοῦ. Ἡ ψυχολογικὴ ἀνοδος ἀπὸ τοῦ σώματος εἰς τὴν ψυχὴν, ἀπὸ ταύτης εἰς τὸ νοοῦν πνεῦμα καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτὸ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ἀρρήτου καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον, προβάλλεται ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ σύμπαν καὶ καθίσταται ἀπὸ ψυχολογικοῦ κοσμικὸν καὶ μεταφυσικὸν φαινόμενον. Ἐκ τοῦ ἐσχάτου καὶ ὑψίστου εἶναι παράγεται δι' ἀπορροῆς τὸ καθολικὸν πνεῦμα τοῦ παντός, ἡ καθολικὴ ψυχὴ καὶ πᾶσα ἡ ζωὴ. Τὸ πρῶτον, ὅπερ ἐκλάμπει ἐκ τοῦ Ἐνός, ὡς ἡ θερμότης καὶ τὸ φῶς ἐκ τοῦ ἡλίου, εἶνε τὸ πνεῦμα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ νοουμένων ἰδεῶν. Μετ' αὐτὸ καὶ δι' αὐτοῦ ἐκπορεύεται ἡ καθολικὴ ψυχὴ, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὁ Πλωτῖνος ὡς μεσίτην μεταξὺ τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Ἀφ' ἐνός μὲν εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸ πνεῦμα, παρ' οὗ λαμβάνει τὰς ἰδέας, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν ὕλην, ἵνα ἐξ αὐτῆς διαμορφώσῃ κατὰ τὰ πρωτότυπα ἐκεῖνα τὰ ἀπεικασμάτα τοῦ σωματικοῦ κόσμου. Οὕτω ἡ κάθοδος ἀπὸ τοῦ Ἐνός μέχρι τῆς ὕλης ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀνοδὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆς ὕλης πρὸς τὸ Ἐν. Τοῦτο ὅμως θεωρεῖται καὶ γινώσκεται μόνον διὰ τῆς ἐκστάσεως, τῆς ὁποίας τὴν μακαριότητα τετράκις μόνον ηὐτύχησε νὰ δοκιμάσῃ κατὰ τὸν βίον ὁ φιλόσοφος.

Τὰ ἔργα τοῦ Πλωτίνου ἐξέδωκεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Πορφύριος (232-304), διατάξας αὐτὰ εἰς ἕξ ομάδας περιλαμβανούσας ἑκάστην ἑννέα βιβλία. Ὁ Πορφύριος παραλαμβάνει κατ' οὐσίαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ διδασκᾶ-

λου του, ἀλλὰ διατυπώνει αὐτὴν σαφέστερον. Σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας εἶνε κατ' αὐτὸν ἡ τῆς ψυχῆς σωτηρία. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ συσχέτισις αὐτῆς πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν πράξιν. Ὁ Νεοπλατωνισμὸς παραλαμβάνει σὺν τῷ χρόνῳ ὄλον ἐν περισσότερα μυθολογικὰ στοιχεῖα καὶ μεταβάλλεται εἰς θεολογίαν τινὰ τοῦ θνήσκοντος πολυθεϊσμοῦ, μετὰ συνειδητῆς καὶ σκοπίμου ἀντιθέσεως πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν. Τὸν χαρακτῆρα τοῦτον ἐμφανίζει σαφέστερον ὁ Ἰάμβλιχος († 330), μαθητῆς τοῦ Πορφυρίου, ὁ ὁποῖος ἤσκησε ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Ὁ Ἰάμβλιχος εἰσήγαγε πρῶτος εἰς τὸ σύστημα τοῦ Πλωτίνου τὰς τριάδας, καὶ συνέδεσε πρὸς τούτοις πρὸς τὸν μυστικισμὸν τὴν θεουργίαν, πιστεύων ὅτι οὕτω διευκολύνει τὴν ἔνωσιν μετὰ τῶν θεῶν.

Παράδοξον κρᾶμα πίστεως εἰς τὴν μαγικὴν ἐνέργειαν τῶν τελετῶν, τῶν ὀνομάτων τῶν θεῶν καὶ τῶν θεουργικῶν δυνάμεων ἀφ' ἑνὸς καὶ συστηματικῶν ἐννοιῶν ἀφ' ἑτέρου ἐμφανίζει ὁ τελευταῖος τῶν Νεοπλατωνικῶν Πρόκλος (410-485), ὁ ἰδρυτῆς τῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, μαθητῆς τοῦ Πλουτάρχου. Ἰδιαίτερον γνῶρισμα τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ εἶνε ἡ διάρθρωσις τῶν μεταφυσικῶν καὶ ψυχολογικῶν ἐννοιῶν καὶ δυνάμεων εἰς τριάδας, δυνάμει τῆς ὁποίας μεταβάλλει τὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Ἰαμβλίχου εἰς πλούσιον εἰς συναρμολόγησιν σύστημα. Αἱ δυνάμεις αὗται συναρμολογοῦνται εἰς κύκλους, καθόσον ἡ γένεσις τοῦ κόσμου τελεσιουργεῖται ὑπ' αὐτοῦ ἐν συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον εἰς τρεῖς φάσεις, αἵτινες ἐνθυμίζουσι τὸν τριττὸν διαλεκτικὸν ρυθμὸν τοῦ Ἐγέλου. Ἡ πρώτη τούτων εἶνε ἡ μονή, ἡ ἐν τῷ αἰτίῳ παραμονή τοῦ παραχθέντος. Ταύτην ἀκολουθεῖ ἡ πρόοδος, ἡ ἐξ αὐτοῦ ἔξοδος. Ἡ τρίτη φάσις τέλος συνίσταται εἰς τὴν ἐπιστροφὴν, εἰς τὴν εἰς

τὸ αἷτιον ἐπάνοδον. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ἀφορμᾶται ἐκ τοῦ Ἐνός, ὅπερ εἶνε συγχρόνως δι' αὐτόν, ὡς διὰ τὸν Πλωτῖνον, τὸ ἀγαθόν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Ἐν τοῦτο κεῖται ὑπὲρ τὸ εἶναι καὶ πέρα αὐτοῦ, καταντῶμεν εἰς αὐτὸ μόνον διὰ τῆς ἀρνήσεως παντός ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ κατηγορήσωμεν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ Ἐνός τούτου ἀπορρέουσιν αἱ Ἐνάδες, αἷτινες συντάσσονται καὶ αὐταὶ εἰς Τριάδας καὶ εἶνε θεοὶ ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν. Μετὰ ταῦτα ἔπονται οἱ τρεῖς κύκλοι, ὁ τοῦ πνεύματος, ὁ τῆς ψυχῆς καὶ ὁ τῆς ὕλης, ὡς παρὰ τῷ Πλωτίνῳ. Ἐκαστος αὐτῶν ἐμφανίζει πάλιν τριττὴν διάρθρωσιν. Μεταξὺ τῶν ὄντων τοῦ ὡς ἐμψύχου θεωρουμένου σύμπαντος, ἀπὸ τῶν ἀστρικῶν θεοτήτων μέχρι τῶν φυτῶν, ὑφίσταται συμπάθεια καὶ ἀλληλεπίδρασις. Δυσχερέστατον πρόβλημα ἐν τῷ πανθεισμῷ τούτῳ εἶνε τὸ τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ Πρόκλος ἀποκρούων τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ καταγωγὴν αὐτοῦ θεωρεῖ αὐτὸ δεδομένον μετὰ τῆς αἰεὶ μείζονος ἀτελείας τῶν κατωτέρων καὶ κατωτάτων ὄντων, ἅτινα ἀπομακρύνονται ὀλονὲν περισσότερον ἀπὸ τῆς ἐστίας τοῦ θείου φωτός. Εἰς τὸ φῶς τοῦτο ἐπιστρέφει ὁ ἄνθρωπος ἐνούμενος μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἐκστάσεως καὶ τῆ βοηθεία τοῦ ἐν αὐτῷ Ἐνός, ὅπερ εἶνε ἀνώτερον τοῦ ἐν αὐτῷ πνεύματος. Ἐν τῇ ἐκστατικῇ ταύτῃ ἐνώσει μετὰ τοῦ Ἐνός τελειοῦται ἡ ἠθικὴ ἐξύψωσις τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἡ ὁδὸς ἣτις ἄγει εἰς τὴν τελείωσιν ταύτην εἶνε τριττὴ. Τὰ πρῶτα βήματα διδάσκει ὁ ἔρως, ἡ ἀλήθεια ὀδηγεῖ ἔπειτα εἰς τὴν θείαν σοφίαν, τὸ τέρμα ἀποτελεῖ ἡ πέρα τῆς γνώσεως πίστις, ἣτις ἀνάγει εἰς τὴν μυστικὴν σιγὴν καὶ τὴν διατριβὴν ἐν τῷ ἀρρήτῳ.

Ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία ἤσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν ἔπειτα χρόνων, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν σχολαστικῶν καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὴν ἐπίδρασιν

ταύτην διηκούλυνεν ὁ Αὐγουστῖνος, ὅστις εἶχεν ἀναγνώσει τὸν Πλωτῖνον καὶ τὸν Πορφύριον πρὸ τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιστροφῆς. Ὁ Ψευδοδιονύσιος, ὅστις ἤντησεν ἐκ τοῦ Πρόκλου καὶ ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ Δούνης Σκώτου Ἐριγένους, Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου καὶ ὅλης τῆς μυστικίζουσης χριστιανικῆς θεολογίας τῶν μέσων αἰώνων. Ἐπειτα οἱ Βυζαντινοὶ Νεοπλατωνικοὶ Ψελλός, Γεμιστὸς Πλήθων καὶ Βησσαρίων, ὡς καὶ οἱ Νεοπλατωνικοὶ τῆς Ἀναγεννήσεως Μαρσίλιος Φικῖνος καὶ Πίκο ντέλλα Μιράντολα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΝ ΙΚΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ